ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 10ης Ιουλίου 1997 *

1. Το 1993, στην υπόθεση Neckermann Versand [1], το Hessisches Finanzgericht υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα εάν ορισμένα γυναικεία ενδύματα έπρεπε να καταταχθούν από δασμολογικής απόψεως ως πιτζάμες. Το υποβληθέν ερώτημα αφορούσε κατ' ουσίαν το ζήτημα αν τα επίμαχα ενδύματα, προκειμένου να θεωρηθούν ως πιτζάμες, έπρεπε να προορίζονται, λόγω της εξωτερικής τους εμφανίσεως, να φοριούνται αποκλειστικά στο κρεβάτι ή αρκούσε να μπορούν, πέραν άλλων χρήσεων, να φοριούνται και στο κρεβάτι. Το Δικαστήριο απάντησε ότι ως πιτζάμες πρέπει να θεωρούνται όχι μόνον τα ενδύματα τα οποία, λόγω της εξωτερικής τους εμφανίσεως, προορίζονται να φοριούνται αποκλειστικά στο κρεβάτι, αλλά και τα ενδύματα που χρησιμοποιούνται κυρίως για τον σκοπό αυτό.

2. Στην παρούσα υπόθεση τίθεται ένα παρόμοιο ζήτημα. Το γερμανικό Bundesfinanzhof υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα εάν ο όρος «νυχτικά» της διακρίσεως 60.04 B IV β) 2 ββ) του Κοινού Δασμολογίου του 1985 [2] έχει την έννοια ότι καλύπτει αποκλειστικά τα «άλλα» εσωτερικά ενδύματα, τα οποία, λόγω των χαρακτηριστικών τους, προορίζονται σαφώς να φοριούνται αποκλειστικά ως ενδύματα νυκτός ή καλύπτει και τα προϊόντα τα οποία, λόγω της εξωτερικής τους εμφανίσεως, προορίζονται κυρίως, αλλ' όχι αποκλειστικά, να φοριούνται στο κρεβάτι.

3. Η επίδικη διάκριση έχει ως εξής:

«60.04 Ενδύματα εσωτερικά (εσώρουχα) πλεκτά, μη ελαστικά ούτε συνδυασμένα με καουτσούκ:

(...)

B. Άλλα

(...)

IV. Άλλα:

(...)

β) Από συνθετικές υφαντικές ίνες:

(...)

2. Για γυναίκες, κορίτσια και μικρά παιδιά:

(...)

ββ) Νυχτικά

(...)».

Η κύρια δίκη

4. Το ερώτημα ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Wiener SI GmbH (στο εξής: Wiener) και του Hauptzollamt (κεντρι-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

1 — Απόφαση της 9ης Αυγούστου 1994 στην υπόθεση C-395/93 (Συλλογή 1994, σ. I-4027).

2 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 950/68 του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1968, περί του Κοινού Δασμολογίου (ΙΟ 172, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3400/84 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 1984 (ΕΕ L 320, σ. 1).

κής τελωνειακής αρχής) του Emmerich (στο εξής: Hauptzollamt). Η διαφορά αυτή αφορά εισαγωγές ενδυμάτων από ύφασμα προελεύσεως Ταϋλάνδης, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν το 1985. Η Wiener δήλωσε τα ενδύματα αυτά ως «γυναικεία νυχτικά» της διακρίσεως 60.04 B IV β) 2 ββ) του Κοινού Δασμολογίου, οπότε τα ενδύματα αυτά τέθηκαν σε ελεύθερη κυκλοφορία όπως είχαν δηλωθεί και καταλογίστηκαν στη δασμολογική ποσόστωση για τα νυχτικά. Ωστόσο, κατόπιν μεταγενέστερου ελέγχου των εισαχθέντων εμπορευμάτων, το Hauptzollamt έκρινε ότι τα εμπορεύματα ήσαν «φορέματα» υπαγόμενα στη διάκριση 60.05 A II β) 4 γγ) 22 [3]· κατά συνέπεια, το Hauptzollamt επέβαλε εκ των υστέρων τους ανάλογους δασμούς με υψηλότερο συντελεστή.

5. Η Wiener άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής προσφυγή ενώπιον του Finanzgericht, το οποίο διαπίστωσε ότι τα επίδικα εμπορεύματα ήσαν ελαφρά ενδύματα από ύφασμα (είτε από ανάμεικτο βαμβάκι είτε από πολυεστέρα 65 % και βαμβάκι 35 % είτε από καθαρό βαμβάκι), τα οποία προορίζονταν για την κάλυψη του άνω μέρους του σώματος, είχαν φαρδιά φόρμα, λαιμόκοψη τύπου «χαμόγελο» και κοντά μανίκια ή καθόλου μανίκια, έφθαναν μέχρι το γόνατο ή μέχρι το μέσο του μηρού και τα οποία ορισμένες φορές έφεραν σχέδια ή είχαν ζώνη. Ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες είχαν κρίνει ότι τα ενδύματα αυτά, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών ή της χρήσεώς τους, ήταν αποκλειστικά ή κυρίως νυχτικά. Ωστόσο, σύμφωνα με την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών στην οποία προέβη το Finanzgericht, από το κόψιμο και την εμφάνιση των ενδυμάτων μπορεί να συναχθεί ότι τα εμπορεύματα αυτά μπορούν επίσης να φοριούνται και ως καθημερινά (σπορ) ενδύματα. Κατά συνέπεια, το Finanzgericht απέκλεισε τη δασμολογική τους κατάταξη ως «νυχτικών» με την αιτιολογία ότι ως νυχτικά μπορούν να καταταχθούν μόνο τα ενδύματα που φοριούνται αποκλειστικά στο κρεβάτι. Το Finanzgericht παρέπεμψε συναφώς σε προγενέστερη απόφαση του Bundesfinanzhof [4], με την οποία είχε γίνει δεκτό ότι τα «νυχτικά» της διακρίσεως 61.08 του Κοινού Δασμολογίου του 1989 [5] έπρεπε σαφώς να προορίζονται να φοριούνται αποκλειστικά ως ενδύματα νυκτός. Συνακόλουθα, η προσφυγή της Wiener ενώπιον του Finanzgericht απορρίφθηκε.

6. Η Wiener άσκησε ακολούθως αναίρεση ενώπιον του Bundesfinanzhof, το οποίο, στη διάταξή του περί παραπομπής, επισημαίνει ότι ο μόνος λόγος για τον οποίο διστάζει να επικυρώσει την απόφαση του Finanzgericht είναι η ύπαρξη της αποφάσεως που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Neckermann Versand. Όπως προαναφέρθηκε, με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίδικη κλάση «πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μπορούν να θεωρούνται ως πιτζάμες όχι μόνον οι συνδυασμοί δύο πλεκτών ενδυμάτων οι οποίοι, λόγω της εξωτερικής τους εμφανίσεως, προορίζονται να φοριούνται αποκλειστικά στο κρεβάτι, αλλά και οι συνδυασμοί που χρησιμοποιού-

3 — Η διάκριση αυτή έχει ως εξής:

«60.05 Ενδύματα εξωτερικά, συμπληρώματα της ένδυσης και άλλα είδη πλεκτά, μη ελαστικά ούτε συνδυασμένα με καουτσούκ:

A. Ενδύματα εξωτερικά και συμπληρώματα της ένδυσης:
(...)

II. Άλλα:
(...)

β) Άλλα:
(...)

4. Άλλα ενδύματα εξωτερικά:
(...)

γγ) Φορέματα:
(...)

22. Από συνθετικές υφαντικές ίνες
(...)».

4 — Απόφαση της 21ης Αυγούστου 1990, VII K 16-26/89, BFH/NV 1991, 422.

5 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 2658/87 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το Κοινό Δασμολόγιο (ΕΕ L 256, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3174/88 της Επιτροπής (ΕΕ 1988, L 298, σ. 1).

νται κυρίως για τον σκοπό αυτό». Το Bundesfinanzhof ερωτά αν πρέπει να ακολουθήσει την ίδια προσέγγιση για την επίλυση της παρούσας διαφοράς, δεδομένου ότι οι «πιτζάμες» αναφέρονται στο Κοινό Δασμολόγιο δίπλα στα «νυχτικά» (παρά το γεγονός ότι η παρούσα υπόθεση αφορά τη δασμολογική κλάση του 1985 ενώ η απόφαση Neckermann Versand αφορούσε τη δασμολογική κλάση του 1988 και του 1989). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το Bundesfinanzhof υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

7. Προτού εξετάσω το ερώτημα αυτό, θεωρώ σκόπιμο να εξετάσω ένα γενικότερο πρόβλημα, που αφορά τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης.

Η κατανομή των αρμοδιοτήτων στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης

8. Κατά την άποψή μου, η παρούσα υπόθεση εγείρει σαφώς το γενικότερο ζήτημα της ορθής κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων. Η αφετηρία του συλλογισμού μου ως προς το ζήτημα αυτό εκτίθεται αμέσως κατωτέρω.

9. Καταρχάς, είναι σαφές ότι, ανεξαρτήτως της ερμηνείας που μπορεί να δοθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, όσον αφορά τις αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικών αποφάσεων ως προς την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, η υπό κρίση αίτηση του Bundesfinanzhof είναι παραδεκτή. Το ερώτημα του Bundesfinanzhof αφορά την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί σε μια διάκριση του Κοινού Δασμολογίου, όπως έχει ενσωματωθεί σε κανονισμό του Συμβουλίου, ο οποίος αποτελεί πράξη κοινοτικού οργάνου. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα ερμηνεύσει τους διαδοχικώς εκδοθέντες κανονισμούς σχετικά με το Κοινό Δασμολόγιο, επιδιώκοντας την ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεών τους, η οποία είναι αναγκαία όχι μόνον διότι οι διατάξεις αυτές αποτελούν μέρος της απευθείας εφαρμοστέας σε όλα τα κράτη μέλη κοινοτικής νομοθεσίας, αλλά και προς διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δασμολογίου και, συνακόλουθα, προς αποτροπή εκτροπών του ρεύματος του εμπορίου. Πράγματι, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι, βάσει του τρίτου εδαφίου του άρθρου 177, το Bundesfinanzhof ήταν υποχρεωμένο να παραπέμψει στο Δικαστήριο το ζήτημα των νυχτικών, αφού η απόφαση που θα εκδώσει δεν θα υπόκειται σε ένδικα μέσα. Επιπλέον, η διάταξη περί παραπομπής είναι άριστα αιτιολογημένη: τα κρίσιμα πραγματικά και νομικά ζητήματα εκτίθενται κατά τρόπο υποδειγματικό.

10. Παρά ταύτα, θεωρώ αναγκαίο να εξεταστεί το ζήτημα αν είναι σκόπιμο — και ειδικά αν εξακολουθεί και σήμερα να είναι σκόπιμο, ενόψει των εξελίξεων στις οποίες θα αναφερθώ κατωτέρω — να ζητείται από το Δικαστήριο να αποφαίνεται σε κάθε υπόθεση όπου μπορεί να ανακύψει ζήτημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου.

11. Η παρούσα υπόθεση αποτελεί ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα

υποθέσεων όπου μπορούν να ανακύψουν αμφιβολίες σχετικά με τη σκοπιμότητα της παρεμβάσεως του Δικαστηρίου. Για την επίλυση του ζητήματος είναι ίσως σκόπιμο να επανεξεταστεί, αφενός, ο ρόλος του Δικαστηρίου, όσον αφορά την ερμηνεία των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, και, αφετέρου, ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων, όσον αφορά την εφαρμογή των κανόνων αυτών στα πραγματικά περιστατικά μιας συγκεκριμένης υποθέσεως.

12. Ήδη με τις πρώτες προδικαστικές του αποφάσεις το Δικαστήριο τόνισε ότι η αρμοδιότητα που του παρέχει το άρθρο 177 της Συνθήκης περιορίζεται στην ερμηνεία των κανόνων του κοινοτικού δικαίου και ότι δεν έχει αρμοδιότητα να αποφαίνεται επί των πραγματικών περιστατικών [6]. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να διαπιστώνει τα πραγματικά περιστατικά (και τους κρίσιμους κανόνες του εθνικού δικαίου) και να αποφαίνεται, εφαρμόζοντας, καθόσον είναι αναγκαίο, την ερμηνεία που έχει δώσει το Δικαστήριο στους κρίσιμους κανόνες του κοινοτικού δικαίου.

13. Ωστόσο, η προσέγγιση που ακολουθεί το Δικαστήριο όσον αφορά τη διάκριση αυτή είναι ρεαλιστική και δεν χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη τυπολατρεία. Για παράδειγμα, τα εθνικά δικαστήρια ερωτούν συχνά το Δικαστήριο αν ένας συγκεκριμένος κανόνας του εθνικού δικαίου συνάδει προς το κοινοτικό δίκαιο, ερώτημα στο οποίο, ως τοιούτο, το Δικαστήριο δεν μπορεί να δώσει απάντηση, αλλά το οποίο συνήθως αναδιατυπώνεται από το Δικαστήριο ως ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου [7]. Η πρακτική αυτή στηρίζεται στην αρχή ότι το Δικαστήριο οφείλει να βοηθεί το αιτούν δικαστήριο όσο μπορεί πιο πολύ, δίδοντάς του απάντηση που θα του παράσχει τη δυνατότητα να αποφανθεί. Επιπλέον, η σημασία που προσδίδει το Δικαστήριο, ιδίως τα τελευταία χρόνια, στο καθήκον του εθνικού δικαστηρίου να το ενημερώνει για το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο της παραπεμπομένης υποθέσεως [8] εμπνέεται αναμφισβήτητα από την ίδια αρχή. Η αποστολή του Δικαστηρίου δεν είναι να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις περιέχουσες αφηρημένες μόνον ερμηνείες των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες ελάχιστα συμβάλλουν στην επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς [9]. Αντιθέτως, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να δίδει μια ερμηνεία προσαρμοσμένη στις ανάγκες του αιτούντος δικαστηρίου.

14. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία περί του ότι, καταρχήν, η προσέγγιση αυτή είναι απολύτως ορθή. Η εν λόγω προσέγγιση συνάδει προς το πνεύμα συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, προς την αποστολή του Δικαστηρίου, που έγκειται στην έκδοση αποφάσεων και όχι μη δεσμευτικών νομικών γνωμοδοτήσεων, καθώς και προς την απαίτηση ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

6 — Απόφαση της 27ης Μαρτίου 1963 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 28/62, 29/62 και 30/62, Da Costa en Schaake, Meijer και Hoechst-Hollande (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 891, συγκεκριμένα σ. 895). Στον τομέα της δασμολογικής κατάταξεως, βλ. απόφαση της 14ης Ιουλίου 1971 στην υπόθεση 12/71, Henck (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 917, σκέψεις 2 και 3).

7 — Για πρόσφατα παραδείγματα βλ. αποφάσεις της 15ης Μαΐου 1997 στην υπόθεση C-250/95, Futura Participations και Singer (Συλλογή 1997, σ. I-2471), και της 29ης Μαΐου 1997 στην υπόθεση C-329/95, VAG Sverige (Συλλογή 1997, σ. I-2675).

8 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1993 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-320/90, C-321/90 και C-322/90, Telemarsicabruzzo κ.λπ. (Συλλογή 1993, σ. I-393, σκέψη 6)· διατάξεις της 19ης Μαρτίου 1993 στην υπόθεση C-157/92, Banchero (Συλλογή 1993, σ. I-1085, σκέψη 4), της 9ης Αυγούστου 1994 στην υπόθεση C-378/93, La Pyramide (Συλλογή 1994, σ. I-3999, σκέψη 14), και της 23ης Μαρτίου 1995 στην υπόθεση C-458/93, Saddik (Συλλογή 1995, σ. I-511, σκέψη 12).

9 — Βλ., επίσης, αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1981 στην υπόθεση 244/80, Foglia (Συλλογή 1981, σ. 3045), και της 16ης Ιουλίου 1992 στην υπόθεση C-83/91, Meilicke (Συλλογή 1992, σ. I-4871).

15. Γεγονός όμως παραμένει ότι η προσέγγιση του Δικαστηρίου παρουσιάζει το μειονέκτημα ότι προσελκύει έναν ανεξάντλητο αριθμό ερμηνευτικών ερωτημάτων. Οποιαδήποτε «εφαρμογή» ενός κανόνα δικαίου μπορεί να θεωρηθεί ότι εγείρει «ερμηνευτικό» ερώτημα — ακόμη και αν η απάντηση στο ερμηνευτικό ερώτημα φαίνεται ενδεχομένως προφανής [10]. Κάθε εθνικό δικαστήριο που καλείται να επιλύσει μια διαφορά σχετική με την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου μπορεί να υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα στο οποίο, εάν είναι κατά το μάλλον ή ήττον πρόσφορα διατυπωμένο, το Δικαστήριο οφείλει να απαντήσει μετά τη διεξαγωγή της όλης διαδικασίας. Τούτο θα ισχύει ακόμη και όταν το ερώτημα είναι εν πολλοίς όμοιο με προγενέστερο ερώτημα· το αιτούν δικαστήριο (ή οι δικηγόροι των διαδίκων) μπορούν πάντοτε να διακρίνουν μεταξύ των πραγματικών περιστατικών των υποθέσεων. Τούτο ισχύει, επίσης, ακόμη και αν στο ερώτημα θα μπορούσε, βάσει της υφισταμένης νομολογίας, να δοθεί απάντηση ευχερώς και χωρίς να υπάρχει μεγάλο περιθώριο για εύλογες αμφιβολίες· και σ' αυτήν την περίπτωση τα πραγματικά περιστατικά ενδέχεται να διαφέρουν ή μια συγκεκριμένη προϋπόθεση που είχε επιβληθεί με προγενέστερη νομολογία ενδέχεται να δημιουργεί νέο νομικό προβληματισμό και να θεωρείται ως χρήζουσα περαιτέρω διευκρινίσεως [11]. Το αποτέλεσμα που μετράει είναι ότι το Δικαστήριο θα μπορούσε να κληθεί να παρέμβει σε όλες τις σχετικές με ζητήματα κοινοτικού δικαίου υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου οποιουδήποτε κράτους μέλους. Είναι προφανές ότι το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί σε έναν τέτοιο φόρτο εργασίας.

16. Η παρούσα υπόθεση δείχνει επίσης ότι ακόμη και μια πολύ εξειδικευμένη απόφαση δεν μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο να ανακύψει ανάγκη υποβολής περαιτέρω προδικαστικών ερωτημάτων. Όπως προαναφέρθηκε, η παρούσα υπόθεση αποτελεί συνέχεια της υποθέσεως Neckermann Versand [12], στην οποία το Δικαστήριο προέκρινε μια συγκεκριμένη ερμηνεία της διακρίσεως «πιτζάμες» της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, η οποία θα έπρεπε να υιοθετηθεί απ' όλες τις τελωνειακές αρχές όλων των κρατών μελών. Ωστόσο, το γεγονός ότι υπάρχει πλέον μια τέτοια ερμηνεία δεν αποκλείει τη γένεση νέων διαφορών. Οι διαφορές αυτές θα μπορούσαν, με τη σειρά τους, να θεωρούνται πάντοτε ως εγείρουσες ένα νέο ερώτημα ερμηνείας. Οι διάδικοι θα μπορούσαν, π. χ., να θέσουν το ακόλουθο ερώτημα: «Έχει σημασία, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ορισμένοι συνδυασμοί ενδυμάτων προορίζονται σαφώς να φοριούνται κυρίως στο κρεβάτι ως πιτζάμες, το γεγονός ότι τα ενδύματα αυτά φέρουν εικόνες ή σχέδια που απεικονίζουν παραλίες ή σκηνές από διακοπές;» Το εθνικό δικαστήριο θα μπορούσε να πεισθεί ότι επιβάλλεται η υποβολή του ερωτήματος αυτού στο Δικαστήριο, διότι πρόκειται για πιο εξειδικευμένο ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία της διακρίσεως «πιτζάμες». Το Δικαστήριο, βάσει της προσεγγίσεως που έχει ακολουθήσει μέχρι σήμερα, θα επιχειρούσε να δώσει συγκεκριμένη απάντηση στο ερώτημα αυτό.

10 — «Η εφαρμογή ενός κανόνα σε μια συγκεκριμένη περίπτωση απαιτεί πάντα, και λογικώς και πρακτικώς, τον προσδιορισμό της εννοίας και του πεδίου εφαρμογής του κανόνα αυτού, χωρίς τον οποίο δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι ο κανόνας αυτός αντιστοιχεί στην κρινόμενη περίπτωση ούτε να συναχθούν από το περιεχόμενό του όλες οι συνέπειες που αρμόζουν στην περίπτωση. Θα ήταν ίσως δυνατό να λεχθεί ότι, όταν εφαρμόζεται ένας κανόνας, η ερμηνεία και η εφαρμογή συμπλέκονται και συγχέονται, αλλά δεν είναι ασφαλώς νοητό να εφαρμοσθεί ένας κανόνας χωρίς να υπάρχει ανάγκη να ερμηνευθεί, εκτός αν αλλοιώσουμε την έννοια του όρου «ερμηνεία», θεωρώντας ότι κατ' ανάγκη συνεπάγεται ορισμένες δυσχέρειες/είναι κατ' ανάγκη, εν τινι μέτρω, δυσχερής» [προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Capotorti της 13ης Ιουλίου 1982 στην υπόθεση 283/81, CILFIT και Lanificio di Gavardo (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, Συλλογή 1982, σ. 3415, 3435)].

11 — Βλ., π. χ., απόφαση της 11ης Ιουλίου 1996 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-427/93, C-429/93 και C-436/93, Bristol-Myers Squibb κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-3457).

12 — Βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 1.

17. Προς αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, θεωρώ ότι δεν είναι σκόπιμο, αλλ' ούτε και δυνατό, να εξακολουθήσει το Δικαστήριο να δίδει πλήρεις απαντήσεις σε όλα τα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία, χάρη στην επινοητικότητα των δικηγόρων και των δικαστών, έχουν διατυπωθεί ως ερωτήματα ερμηνείας, μολονότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η προδικαστική παραπομπή θα ήταν ορθότερο να γίνει δεκτό ότι αφορά την εφαρμογή του δικαίου και όχι την ερμηνεία του. Ωστόσο, η ορθή λύση του προβλήματος δεν θα μπορούσε να είναι να θεωρούνται οι περαιτέρω προδικαστικές παραπομπές απαράδεκτες. Εφόσον το αιτούν δικαστήριο έχει προσηκόντως διατυπώσει ένα ζήτημα κοινοτικού δικαίου ως ερώτημα ερμηνείας, το Δικαστήριο υποχρεούται καταρχήν να απαντήσει στο ερώτημα αυτό.

18. Κατά τη γνώμη μου, η μόνη ενδεδειγμένη λύση είναι η μεγαλύτερη αυτοσυγκράτηση εκ μέρους τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και του Δικαστηρίου.

19. Όσον αφορά τα εθνικά δικαστήρια, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των δικαστηρίων τα οποία, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 177, διαθέτουν διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων, και των δικαστηρίων που δικάζουν σε τελευταίο βαθμό, τα οποία, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο, έχουν υποχρέωση παραπομπής. Δεδομένου ότι, στην παρούσα υπόθεση, το ερώτημα υποβλήθηκε από δικαστήριο το οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό, στη συνέχεια θα εξετάσω την έκταση της υποχρεώσεως παραπομπής στην περίπτωση αυτή.

20. Εφόσον ένα δικαστήριο δεν αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό και έχει διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την προδικαστική παραπομπή, η άσκηση της εν λόγω διακριτικής ευχέρειας εμπίπτει, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στην αποκλειστική αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου, ενώ, κατά κανόνα, το Δικαστήριο δεν εξετάζει τη σκοπιμότητα της προδικαστικής παραπομπής. Ωστόσο, είναι σαφές ότι η σκοπιμότητα της προδικαστικής παραπομπής μπορεί να εκτιμηθεί με κριτήριο τον σκοπό του άρθρου 177, που είναι να διασφαλίζει ότι το κοινοτικό δίκαιο είναι το ίδιο σε όλα τα κράτη μέλη [13]. Η υποβολή αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως θα είναι εξαιρετικά χρήσιμη όταν το ερώτημα είναι γενικότερης σημασίας και όταν η απόφαση είναι ικανή να προαγάγει την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η υποβολή αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως θα είναι πολύ λιγότερο χρήσιμη όταν υπάρχει πάγια νομολογία η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να εφαρμοστεί στα πραγματικά περιστατικά της κρινομένης υποθέσεως ή όταν το ερώτημα αφορά ένα πολύ ειδικό ζήτημα, που εξετάζεται υπό το πρίσμα ενός συνόλου εξαιρετικά συγκεκριμένων περιστάσεων, ενώ η απόφαση του Δικαστηρίου είναι απίθανο να έχει οποιαδήποτε εφαρμογή πέραν της προκειμένης υποθέσεως. Φυσικά, μεταξύ των δύο αυτών ακραίων περιπτώσεων υπάρχει ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων· εντούτοις, τα εθνικά δικαστήρια θα μπορούσαν τα ίδια να εκτιμούν προσηκόντως εάν είναι σκόπιμη η υποβολή αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, ενώ το Δικαστήριο, ακόμη και αν ενέμενε στην άποψη ότι η σχετική απόφαση εμπίπτει αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια των εθνικών δικαστηρίων, θα μπορούσε ίσως να τους δώσει κάποια άτυπη καθοδήγηση και να ενθαρρύνει έτσι την αυτοσυγκράτηση των εθνικών δικαστηρίων στις υποθέσεις όπου αυτό ενδείκνυται.

21. Όσον αφορά την αυτοσυγκράτηση του Δικαστηρίου, ακόμη και αν το Δικαστήριο

13 — Βλ. απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 1974 στην υπόθεση 166/73, Rheinmühlen (Συλλογή τόμος 1974, σ. 17, σκέψη 2).

είχε τη δυνατότητα να απαντά πλήρως σε όλες τις μελλοντικές αιτήσεις, υπάρχουν εύλογες αμφιβολίες σχετικά με το εάν αυτό θα εξακολουθήσει να είναι εκταίο. Σε ορισμένους τομείς του κοινοτικού δικαίου, όπου υπάρχει ήδη πάγια νομολογία, η περαιτέρω διύλιση της νομολογίας ενδέχεται να αποβεί σε βάρος και όχι σε όφελος της ασφάλειας δικαίου. Θεωρώ ότι, στους τομείς αυτούς, το Δικαστήριο θα μπορούσε να δηλώσει ότι έχει ουσιωδώς επιτελέσει την αποστολή του περί ομοιόμορφης ερμηνείας, καθόσον οι βασικές ερμηνευτικές αρχές ή κανόνες έχουν εκτεθεί επαρκώς ώστε να παρέχεται στα εθνικά δικαστήρια η δυνατότητα να αποφαίνονται τα ίδια. Η δασμολογική κατάταξη των εμπορευμάτων αποτελεί, όπως θα επιχειρήσω να δείξω κατωτέρω, χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου τομέα· υπάρχουν ωστόσο, όπως επίσης θα υποστηρίξω, και άλλοι τομείς στους οποίους το Δικαστήριο θα μπορούσε λυσιτελώς να ακολουθήσει παρόμοια προσέγγιση. Αυτή η επίδειξη αυτοσυγκρατήσεως δεν θα συνεπαγόταν τον χαρακτηρισμό των προδικαστικών ερωτημάτων ως απαραδέκτων. Θα μπορούσε να εκδηλωθεί ως απάντηση στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου, η οποία όμως δεν θα ήταν συγκεκριμένη. Με την απάντησή του το Δικαστήριο θα υπενθύμιζε απλώς τις ερμηνευτικές αρχές και τους ερμηνευτικούς κανόνες που έχει διαμορφώσει με την προγενέστερη νομολογία του και θα άφηνε το εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί επί του συγκεκριμένου ζητήματος που έχει υποβληθεί στην κρίση του. Το Δικαστήριο θα μπορούσε επίσης να καταστήσει σαφές ότι η απόφασή του έχει γενική σημασία και δεν αφορά μόνον το συγκεκριμένο επίδικο θέμα, αλλά μπορεί να λαμβάνεται υπόψη από άλλα εθνικά δικαστήρια ως σημείο αναφοράς για την έκδοση αποφάσεων επί μελλοντικών υποθέσεων και για την κρίση του αν είναι σκόπιμη η υποβολή νέας αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως. Η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου δεν θα εμπόδιζε τα εθνικά δικαστήρια να υποβάλλουν νέες αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων στον συγκεκριμένο τομέα όπου το Δικαστήριο επέδειξε αυτοσυγκράτηση. Οι νέες αυτές αιτήσεις δεν θα ήσαν απαράδεκτες, πλην όμως, αν δεν αποδεικνυόταν ότι εγείρουν ένα νέο ζήτημα αρχής, το Δικαστήριο δεν θα τις εξέταζε κατ' ουσίαν, αλλά θα υπενθύμιζε απλώς την προγενέστερη νομολογία του. Θα ήταν πιθανώς δυνατό να βρεθούν τρόποι να επιτευχθεί αυτό ταχύτατα.

Αυτοσυγκράτηση και δασμολογική κατάταξη

22. Ποια θα ήταν η σημασία της προτεινόμενης προσεγγίσεως στον τομέα της δασμολογικής κατατάξεως [14] και ποιες επιπτώσεις θα είχε η αυτοσυγκράτηση επί της εφαρμογής του Κοινού Δασμολογίου;

23. Από την εξέταση της νομολογίας του Δικαστηρίου στον τομέα της δασμολογικής κατατάξεως προκύπτει ότι οι υποθέσεις των οποίων έχει επιληφθεί το Δικαστήριο εμπίπτουν κατ' ουσίαν σε τρεις κατηγορίες.

24. Η πρώτη κατηγορία υποθέσεων αφορά το κύρος συγκεκριμένων κανονισμών περί

14 — Σχετικά με τη δασμολογική κατάταξη βλ., γενικά, J.-R. Nassiet, *La réglementation douanière européenne*, 1988, σ. 44 έως 53· D. Lasok, *The Customs Law of the European Economic Community*, 2η έκδοση, 1990, Deventer, σ. 194 έως 216· P. Vander Schueren, «Customs classification: One of the cornerstones of the Single European market, but one which cannot be exhaustively regulated», 28 *CMLRev* (1991), σ. 855· E. Vermulst, «EC customs classification rules: Should ice cream melt?», 15 *Michigan Journal of International Law* (1994), σ. 1241· P. Witte και H.-M. Wolffgang, *Lehrbuch des europäischen Zollrechts*, 2η έκδοση, 1995, Βερολίνο, σ. 319 έως 353· C. J. Berr και H. Trémeau, *Le droit douanier*, 4η έκδοση, 1997, Παρίσι, σ. 106 έως 113.

κατατάξεως, εκδοθέντων από την Επιτροπή [15]. Δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχεία α', β', δ' και ε', του κανονισμού 2658/87 του Συμβουλίου [16], η Επιτροπή έχει την εξουσία να θεσπίζει, σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες που τίθενται στο άρθρο 10, μέτρα που αφορούν τα ακόλουθα θέματα:

«α) εφαρμογή της Συνδυασμένης Ονοματολογίας και του Taric, ιδίως όσον αφορά:

— την κατάταξη των εμπορευμάτων στις ονοματολογίες που αναφέρονται στο άρθρο 8,

— τις επεξηγηματικές σημειώσεις·

β) τροποποιήσεις της Συνδυασμένης Ονοματολογίας για να λαμβάνεται υπόψη η εξέλιξη των αναγκών στον τομέα της στατιστικής ή της εμπορικής πολιτικής·

(...)

δ) τροποποιήσεις της Συνδυασμένης Ονοματολογίας και προσαρμογές των δασμών σύμφωνα με τις αποφάσεις που θεσπίζονται από το Συμβούλιο ή την Επιτροπή·

ε) τροποποιήσεις της Συνδυασμένης Ονοματολογίας που έχουν σκοπό την προσαρμογή της στην τεχνολογική ή εμπορική εξέλιξη ή αποσκοπούν στην εναρμόνιση και διευκρίνιση των κειμένων·

(...).»

Το κύρος των μέτρων αυτών μπορεί να αμφισβητηθεί, δεδομένου ότι, μολονότι το Συμβούλιο έχει παράσχει στην Επιτροπή, η οποία ενεργεί σε συνεργασία με τους τελωνειακούς εμπειρογνώμονες των κρατών μελών, ευρεία εξουσία εκτιμήσεως στον τομέα αυτό, προκειμένου να διευκρινίζει το περιεχόμενο των δασμολογικών κλάσεων, η εξουσία της Επιτροπής να θεσπίζει τα μέτρα αυτά δεν της επιτρέπει να τροποποιεί το περιεχόμενο των δασμολογικών κλάσεων που έχουν θεσπιστεί βάσει του εναρμονισμένου συστήματος που έχει καθιερώσει η Διεθνής Σύμβαση για το εναρμονισμένο σύστημα ονοματολογίας και κωδικοποιήσεως των εμπορευμάτων [17], το περιεχόμενο της οποίας δεν μπορεί να τροποποιεί η Κοινότητα, σύμφωνα με τη δέσμευση που έχει αναλάβει με το άρθρο 3 της συμβάσεως αυτής [18].

15 — Βλ., π. χ., αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1979 στην υπόθεση 158/78, Biegi (Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 633), της 8ης Φεβρουαρίου 1990 στην υπόθεση C-233/88, Van de Kolk (Συλλογή 1990, σ. I-265), της 18ης Σεπτεμβρίου 1990 στην υπόθεση C-265/89, Vismans Nederland (Συλλογή 1990, σ. I-3411), της 16ης Δεκεμβρίου 1992 στην υπόθεση C-194/91, Krohn (Συλλογή 1992, σ. I-6661), της 13ης Δεκεμβρίου 1994 στην υπόθεση C-401/93, GoldStar Europe (Συλλογή 1994, σ. I-5587), και της 13ης Φεβρουαρίου 1996 στην υπόθεση C-143/93, Van Es Douane Agenten (Συλλογή 1996, σ. I-431).

16 — Κανονισμός 2658/87 του Συμβουλίου που παρατέθηκε ανωτέρω στην υποσημείωση 5. Προγενέστερα, βλ. άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 97/69 του Συμβουλίου, της 16ης Ιανουαρίου 1969, περί της λήψεως μέτρων για την ομοιόμορφη εφαρμογή της ονοματολογίας του Κοινού Δασμολογίου (ΕΕ ειδ. έκδ. 02/001, σ. 32).

17 — Η οποία υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 14 Ιουνίου 1983 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 87/369/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Απριλίου 1987 (ΕΕ 1987, L 198, σ. 1).

18 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995 στην υπόθεση C-267/94, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. I-4845, σκέψεις 19 και 20).

25. Είναι σαφές ότι η προτεινόμενη αυτοσυγκράτηση δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί σ' αυτήν την κατηγορία υποθέσεων: οι εν λόγω υποθέσεις δεν αφορούν την ερμηνεία αλλά το κύρος κοινοτικών πράξεων και, ως γνωστόν, μόνον το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να κηρύσσει άκυρες τις κοινοτικές πράξεις [19].

26. Η δεύτερη κατηγορία υποθέσεων αφορά ερωτήματα ερμηνείας τα οποία έχουν κατά το μάλλον ή ήττον γενικό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι βαίνουν πέραν του ζητήματος της κατατάξεως ενός συγκεκριμένου προϊόντος.

27. Παράδειγμα τέτοιας υποθέσεως αποτελεί η υπόθεση Develop Dr. Eisbein [20]. Τα υποβληθέντα στην υπόθεση εκείνη ερωτήματα αφορούσαν την κατάταξη συσκευών φωτοαντιγραφής. Ωστόσο, τα ερωτήματα αυτά δεν αφορούσαν τη συγκεκριμένη σχετική με τις συσκευές φωτοαντιγραφής κλάση ή διάκριση. Τα ερωτήματα αυτά αφορούσαν τον κανόνα 2, στοιχείο α', των γενικών κανόνων για την ερμηνεία της ονοματολογίας του Κοινού Δασμολογίου [21], σχετικά με τα είδη που δεν είναι πλήρη ή τελειωμένα. Το Δικαστήριο είπε τα εξής:

«(...) ένα είδος πρέπει να θεωρηθεί ότι παρουσιάζεται ως αποσυναρμολογημένο ή μη συναρμολογημένο όταν τα συστατικά του τεμάχια, δηλαδή αυτά που μπορούν να θεωρηθούν ως τεμάχια προοριζόμενα να αποτελέσουν το τελειωμένο προϊόν, παρουσιάζονται όλα ταυτοχρόνως για εκτελωνισμό, χωρίς να παρίσταται εν προκειμένω η ανάγκη να ληφθεί υπόψη η τεχνική συνδέσεως ή η περιπλοκότητα της μεθόδου συναρμολογήσεως».

28. Το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να συνεχίσει να ασχολείται και με αυτήν την κατηγορία υποθέσεων [22], δεδομένου ότι οι υποθέσεις αυτές εγείρουν ακριβώς ζητήματα ερμηνείας και όχι εφαρμογής.

29. Οι υποθέσεις που εμπίπτουν στην τρίτη κατηγορία είναι αυτές με τη μεγαλύτερη συχνότητα. Οι περισσότερες από αυτές αφορούν την κατάταξη συγκεκριμένου προϊόντος και, στην πραγματικότητα, τα δικαστήρια ζητούν από το Δικαστήριο να προβεί, το ίδιο, στην κατάταξη του προϊόντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας υποθέσεως αποτελεί μια υπόθεση επί της οποίας το Δικαστήριο εξέδωσε προσφάτως την απόφασή του. Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Colin και Dupré [23], το cour d'appel

19 — Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1987 στην υπόθεση 314/85, Foto-Frost (Συλλογή 1987, σ. 4199).

20 — Απόφαση της 16ης Ιουνίου 1994 στην υπόθεση C-35/93 (Συλλογή 1994, σ. I-2655).

21 — Βλ. πρώτο μέρος, τίτλος I, Α, του παραρτήματος του κανονισμού 950/68 του Συμβουλίου (που παρατέθηκε στην υποσημείωση 2), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1/72 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1971 (OJ 1972 L 1, σ. 1). Σήμερα, βλ., πρώτο μέρος, τίτλος I, Α, του παραρτήματος I του κανονισμού 2658/87 (που παρατέθηκε ανωτέρω στην υποσημείωση 5), όπως έχει τροποποιηθεί.

22 — Βλ., επίσης, αποφάσεις της 25ης Σεπτεμβρίου 1975 στην υπόθεση 28/75, Baupla (Συλλογή τόμος 1975, σ. 299), της 29ης Μαΐου 1979 στην υπόθεση 165/78, IMCO-Michaelis (Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 935), της 3ης Φεβρουαρίου 1982 στην υπόθεση 248/80, Glunz (Συλλογή 1982, σ. 197), και της 30ής Σεπτεμβρίου 1982 στην υπόθεση 295/81, IFF (Συλλογή 1982, σ. 3239).

23 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-106/94 και C-139/94 (Συλλογή 1995, σ. I-4759).

de Bourges υπέβαλε ερωτήματα σχετικά με τη δασμολογική κατάταξη τεσσάρων συγκεκριμένων προϊόντων, όπως, για παράδειγμα, εάν «τα κόκκινα δισκία Pulmoll [εμπίπτουν] στις διατάξεις του κανονισμού 717/85 της Επιτροπής, της 19ης Μαρτίου 1985, σχετικά με την κατάταξη εμπορευμάτων στη διάκριση 17.04 Δ Ι, ή στο κεφάλαιο 30 του ΚΔ "φαρμακευτικά προϊόντα" — κλάση 30-4. Παρόμοια ερωτήματα υποβλήθηκαν σχετικά με τα «πράσινα δισκία Pulmoll», το «φαρμακευτικό παρασκεύασμα Sangart» και την «Quintonine». Στην απόφασή του, το Δικαστήριο θεώρησε αναγκαίο να επισημάνει ότι είναι αρμόδιο να ερμηνεύει το Κοινό Δασμολόγιο και τη Συνδυασμένη Ονοματολογία και όχι να εκδίδει γνωμοδότηση για τη δασμολογική κατάταξη συγκεκριμένου προϊόντος και ότι, επομένως, τα ερωτήματα έπρεπε να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αφορούσαν το ζήτημα αν προϊόντα όπως τα οριζόμενα στα υποβληθέντα ερωτήματα υπάγονται σε συγκεκριμένες κλάσεις [24]. Παρά ταύτα, από τις απαντήσεις του Δικαστηρίου στα ερωτήματα αυτά προκύπτει προδήλως ότι, στην πραγματικότητα, το Δικαστήριο εξέδωσε γνωμοδότηση για τη δασμολογική κατάταξη συγκεκριμένων προϊόντων. Ενδεικτικά, η απάντηση στο πρώτο ερώτημα έχει ως εξής:

«Ενόψει της συνθέσεως, της μορφής και της λειτουργίας τους, παστίλιες όπως οι κόκκινες παστίλιες Pulmoll υπάγονται στην κλάση 17.04 του Κοινού Δασμολογίου.»

30. Σε άλλες υποθέσεις, το αιτούν δικαστήριο αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στη διατύπωση του ερωτήματός του ως ερωτήματος ερμηνείας. Στην υπόθεση 3M Medica [25], για παράδειγμα, το πρώτο ερώτημα ήταν αν ο όρος «είδη ορθοπεδικής» της κλάσεως 9021 της Συνδυασμένης Ονοματολογίας (1992) είχε την έννοια ότι περιελάμβανε προϊόντα του είδους που περιγράφονταν στο σκεπτικό της διατάξεως περί παραπομπής, όπως είναι τα υποδήματα που χρησιμεύουν για τη διευκόλυνση του βαδίσματος στην περίπτωση επιθέσεως γύψινου επιδέσμου. Το Δικαστήριο έδωσε την ακόλουθη απάντηση:

«Ένα σανδάλιο και ένα υπόδημα με εξωτερικά πέλματα από πλαστική ύλη, τα οποία φέρουν στο πάνω μέρος τους υφαντικές ύλες ή πλαστική ύλη, αντιστοίχως, και προορίζονται να φοριούνται πάνω από τον γύψινο επίδεσμο του ποδιού, δεν αποτελούν "είδη ορθοπεδικής" υπαγόμενα στην κλάση 9021 της Συνδυασμένης Ονοματολογίας (1992).»

Και η υπόθεση αυτή αφορούσε τη δασμολογική κατάταξη συγκεκριμένου προϊόντος και, μολονότι το ερώτημα είχε διατυπωθεί ως ερώτημα ερμηνείας, δεν διακρίνεται ως προς τι διαφέρει από μια υπόθεση όπως η Colin και Dupré. Όπως επισημαίνει ένας σχολιαστής, «ανεξαρτήτως των επιταγών νομικής φύσεως, η δασμολογική κατάταξη είναι κατ' ουσίαν ζήτημα αξιολογήσεως πραγματικών περιστατικών, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών και των ιδιοτήτων των προϊόντων που πρέπει να καταταχθούν» [26].

24 — Σκέψη 12 της αποφάσεως.

25 — Απόφαση της 24ης Μαρτίου 1994 στην υπόθεση C-148/93 (Συλλογή 1994, σ. I-1123).

26 — P. Vander Schueren, όπ. π., συγκεκριμένα σ. 856.

31. Από την εξέταση αυτού του είδους υποθέσεων προκύπτει ότι το Δικαστήριο εφαρμόζει, όταν αποφαίνεται επ' αυτών, έναν περιορισμένο αριθμό ερμηνευτικών αρχών και κανόνων. Σ' αυτές τις αρχές θα στρέψω πλέον την προσοχή μου· το Δικαστήριο θα μπορούσε, υπενθυμίζοντας τις αρχές αυτές με την απόφαση που θα εκδώσει στην παρούσα υπόθεση, να διατυπώσει γενικές κατευθυντήριες αρχές ικανές να παράσχουν στα εθνικά δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφαίνονται στις περισσότερες υποθέσεις που αφορούν τη δασμολογική κατάταξη συγκεκριμένων προϊόντων.

32. Η κατάταξη των εμπορευμάτων στο Κοινό Δασμολόγιο διέπεται από ορισμένες βασικές ερμηνευτικές αρχές, τις οποίες το Δικαστήριο επικαλείται συστηματικά και απαρέγκλιτα: χάριν της ασφάλειας δικαίου και προς διευκόλυνση των ελέγχων, το αποφασιστικό κριτήριο για τη δασμολογική κατάταξη των εμπορευμάτων πρέπει γενικά να αναζητείται στα αντικειμενικά τους χαρακτηριστικά και τις αντικειμενικές τους ιδιότητες, όπως ορίζονται στις οικείες κλάσεις του Κοινού Δασμολογίου και στις σημειώσεις επί των τμημάτων ή των κεφαλαίων του [27]. Επιπλέον, υπάρχουν ορισμένες διατάξεις που αποτελούν σημαντικά μέσα για τη διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του Δασμολογίου και μπορούν, ως τοιαύτες, να θεωρηθούν ως χρήσιμα βοηθήματα για την ερμηνεία του. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται: οι σημειώσεις που προηγούνται των κεφαλαίων του Κοινού Δασμολογίου και οι επεξηγηματικές σημειώσεις της ονοματολογίας του συμβουλίου τελωνειακής συνεργασίας [28], τα δελτία χαρακτηρισμού της επιτροπής ονοματολογίας του Κοινού Δασμολογίου (που καλείται σήμερα «επιτροπή ονοματολογίας», βλ. άρθρο 7 του κανονισμού 2658/87) [29], και οι γνώμες περί δασμολογικής κατάταξης της επιτροπής ονοματολογίας [30]. Ωστόσο, είναι εξίσου σαφές ότι οι διατάξεις αυτές δεν έχουν νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα και, επομένως, δεν μπορούν να υπερισχύσουν αυτών καθαυτών των διατάξεων του Κοινού Δασμολογίου [31].

33. Υπάρχουν ορισμένα περαιτέρω κριτήρια τα οποία έχουν, ενδεχομένως, σημασία για τη δασμολογική κατάταξη.

34. Ένα από τα κριτήρια αυτά είναι η χρήση για την οποία προορίζεται ένα προϊόν. Στην υπόθεση Neckermann Versand, το πρόβλημα ήταν ότι ούτε η κρίσιμη κλάση του Κοινού Δασμολογίου ούτε οι σημειώσεις περιείχαν ορισμό των «πιτζαμών». Το Δικαστήριο έκρινε ότι, ελλείψει τέτοιου ορισμού, το αντικειμενικό χαρακτηριστικό της πιτζάμας, που μπορεί να τη διακρίνει σε σχέση με άλλα σύνολα, δεν μπορεί να αναζητηθεί παρά μόνο στη χρήση για την οποία προορίζεται η πιτζάμα (ήτοι να φοριέται στο κρεβάτι) [32]. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι, εφόσον το εν λόγω αντικειμενικό χαρακτηριστικό μπορεί να εξακριβωθεί κατά τον χρόνο εκτελωνισμού, το γεγονός ότι είναι δυνατή και άλλη χρήση του ενδύματος δεν μπορεί να αποκλείσει τον

27 — Βλ., ενδεικτικά, απόφαση της 20ής Ιουνίου 1996 στην υπόθεση C-121/95, VOBIS Microcomputer (Συλλογή 1996, σ. I-3047), προαναφερθείσα στην υποσημείωση 23 απόφαση Colin και Dupré, σκέψεις 21 και 22, αποφάσεις της 17ης Οκτωβρίου 1995 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-59/94 και C-64/94, Pardo & Fils και Camicas (Συλλογή 1995, σ. I-3159, σκέψη 10), της 1ης Ιουνίου 1995 στην υπόθεση C-459/93, Thyssen Hanicl Logistic (Συλλογή 1995, σ. I-1381, σκέψη 8), της 9ης Αυγούστου 1994 στην υπόθεση C-393/93, Stanner (Συλλογή 1994, σ. I-4011, σκέψεις 14 και 15), και προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1 απόφαση Neckermann Versand, σκέψη 5.

28 — Βλ. τις προαναφερθείσες στην υποσημείωση 27 υποθέσεις.

29 — Απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1985 στην υπόθεση 166/84, Thomasdünger (Συλλογή 1985, σ. 3001, σκέψη 14), και προαναφερθείσα στην υποσημείωση 27 απόφαση Stanner, σκέψη 15.

30 — Απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 1987 στην υπόθεση 42/86, Artimport κ.λπ. (Συλλογή 1987, σ. 4817, σκέψη 10). Βλ., επίσης, απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 1977 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 69/76 και 70/76 Dittmeyer (Συλλογή τόμος 1977, σ. 75, σκέψη 4).

31 — Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1973 στην υπόθεση 149/73, Witt (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 865, σκέψη 3), προαναφερθείσα στην υποσημείωση 30 απόφαση Dittmeyer· απόφαση της 11ης Ιουλίου 1980 στην υπόθεση 798/79, Chem-Tec (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 9, σκέψεις 11 και 12), προαναφερθείσα στην υποσημείωση 30 απόφαση Artimport κ.λπ., και προαναφερθείσα στην υποσημείωση 20 απόφαση Develop Dr. Eisbein, σκέψη 21.

32 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1 απόφαση, σκέψεις 6 και 7.

νομικό του χαρακτηρισμό ως πιτζάμας [33]. Ομοίως, στην υπόθεση Thyssen Haniel Logistic, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προορισμός του προϊόντος μπορεί να αποτελεί αντικειμενικό κριτήριο δασμολογικής κατατάξεως, εφόσον είναι συμφυής με το προϊόν και εφόσον ο συμφυής αυτός χαρακτήρας μπορεί να αξιολογηθεί βάσει των αντικειμενικών χαρακτηριστικών του προϊόντος [34]. Είναι βέβαια αληθές ότι, στην υπόθεση WeserGold, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προορισμός ενός προϊόντος μπορεί να ληφθεί υπόψη για τη δασμολογική του κατάταξη μόνον εάν ο τίτλος της κλάσεως ή οι σχετικές μ' αυτή σημειώσεις ρητώς παραπέμπουν στο κριτήριο αυτό [35]. Ωστόσο, η διαπίστωση αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό το φως των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως εκείνης. Η υπόθεση εκείνη αφορούσε ένα προϊόν που αποτελούνταν από χυμό πορτοκαλιού και ζάχαρη και προοριζόταν για την παρασκευή ποτών κατόπιν προσθήκης νερού και/ή ζάχαρης. Το εθνικό δικαστήριο και η Επιτροπή υποστήριξαν ότι το εν λόγω προϊόν δεν μπορούσε να καταταχθεί ως «χυμός φρούτου με προσθήκη ζάχαρης», διότι είχε καταστεί ακατάλληλο για απευθείας κατανάλωση και είχε απολέσει τον βασικό του χαρακτήρα του χυμού φρούτου. Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα αυτό με την αιτιολογία ότι το προϊόν δεν είχε απολέσει τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και τις αντικειμενικές ιδιότητες του «χυμού φρούτου με προσθήκη ζάχαρης». Από την απόφαση αυτή προκύπτει, επομένως, ότι ο προορισμός ενός προϊόντος είναι κρίσιμος μόνον εάν η δασμολογική του κατάταξη δεν είναι δυνατή αποκλειστικά βάσει των αντικειμενικών του χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων [36].

35. Παρόμοιες θεωρήσεις διέπουν τη χρήση των μεθόδων κατασκευής ως κριτηρίου. Με την απόφαση Jepsen Stahl το Δικαστήριο επισήμανε ότι, μολονότι το Κοινό Δασμολόγιο αναφέρεται γενικώς — και κατά προτίμηση — σε κριτήρια κατατάξεως στηριζόμενα στα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και στις αντικειμενικές ιδιότητες των προϊόντων, που είναι δυνατό να εξακριβωθούν κατά τον χρόνο του εκτελωνισμού, σε ορισμένες περιπτώσεις παραπέμπει στις μεθόδους κατασκευής· στις περιπτώσεις αυτές, η μέθοδος κατασκευής του προϊόντος καθίσταται αποφασιστική [37]. Ωστόσο, από την απόφαση Wünsche προκύπτει με σαφήνεια ότι, εάν στους κρίσιμους τίτλους ή στις κρίσιμες σημειώσεις δεν γίνεται αναφορά στη μέθοδο κατασκευής, η μέθοδος αυτή δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη [38].

36. Το Δικαστήριο έχει επίσης διατυπώσει γενικές κατευθυντήριες αρχές σε υποθέσεις στις οποίες τα προϊόντα αποτελούν μίγματα διαφόρων συστατικών και έχουν υποστεί ορισμένες διαδικασίες μεταποιήσεως. Στις περιπτώσεις αυτές, το οικείο προϊόν πρέπει να περιέχει τα ουσιώδη συστατικά του βασικού προϊόντος και η σύνθεσή του δεν πρέπει να διαφέρει θεμελιωδώς, στις αναλογίες της, από τη σύνθεση του βασικού προϊόντος [39].

37. Τέλος, το Δικαστήριο έχει επίσης απορρίψει ορισμένα κριτήρια τα οποία θεωρεί

33 — Σκέψη 8 της αποφάσεως.

34 — Βλ. προαναφερθείσα στην υποσημείωση 27 απόφαση, σκέψη 13. Βλ., επίσης, αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1972 στην υπόθεση 36/71, Henck (ECR 1972, σ. 187, σκέψη 4), της 6ης Οκτωβρίου 1982 στην υπόθεση 37/82, Bevrachtingskantoor (Συλλογή 1982, σ. 3481, σκέψη 8), και της 1ης Απριλίου 1993 στην υπόθεση C-256/91, Emsland-Stärke (Συλλογή 1993, σ. I-1857, σκέψη 16).

35 — Απόφαση της 18ης Απριλίου 1991 στην υπόθεση C-219/89 (Συλλογή 1991, σ. I-1895, σκέψη 9). Βλ., επίσης, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976 στην υπόθεση 38/76, LUMA (Συλλογή τόμος 1976, σ. 763, σκέψη 7).

36 — Βλ., επίσης, απόφαση της 10ης Ιουλίου 1986 στην υπόθεση 222/85, Kleiderwerke Hela Lampe (Συλλογή 1986, σ. 2449, σκέψη 15).

37 — Απόφαση της 2ας Αυγούστου 1993 στην υπόθεση C-248/92 (Συλλογή 1993, σ. I-4721, σκέψη 10). Βλ., επίσης, απόφαση της 25ης Μαΐου 1989 στην υπόθεση 40/88, Weber (Συλλογή 1989, σ. 1395, σκέψεις 14 και 15), και την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 30 απόφαση Aninport κ.λπ., σκέψεις 12 και 13.

38 — Απόφαση της 1ης Ιουλίου 1982 στην υπόθεση 145/81 (Συλλογή 1982, σ. 2493, σκέψεις 7 έως 13). Βλ., επίσης, απόφαση της 1ης Ιουλίου 1982 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 208/81 και 209/81, Palte & Haentjens (Συλλογή 1982, σ. 2511, σκέψη 6).

39 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 34 απόφαση Henck, σκέψη 10, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 37 απόφαση Weber, σκέψη 19, και απόφαση της 7ης Μαΐου 1991 στην υπόθεση C-120/90, Post (Συλλογή 1991, σ. I-2391, σκέψη 16).

ως άνευ σημασίας για τη δασμολογική κατάταξη. Με την απόφαση Posi, το Δικαστήριο θεώρησε ως άνευ σημασίας την τροποποίηση μιας κλάσεως της ονοματολογίας η οποία, κατά τον χρόνο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, είχε ήδη προταθεί από την επιτροπή ονοματολογίας του συμβουλίου τελωνειακής συνεργασίας και η οποία ενσωματώθηκε ακολούθως στην κοινοτική νομοθεσία, δεδομένου ότι η εν λόγω επιτροπή είχε διευκρινίσει ότι κατά τον προ της τροποποιήσεως αυτής χρόνο επιβαλλόταν μια διαφορετική κατάταξη [40]. Με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο διευκρίνισε επίσης ότι η στηριζόμενη στη διατύπωση των δασμολογικών κλάσεων ερμηνεία του Κοινού Δασμολογίου δεν μπορεί να επηρεαστεί ούτε από την ορολογία που φέρεται ως χρησιμοποιούμενη από τους ενδιαφερομένους επιχειρηματίες ούτε από την ενδεχόμενη αποκλίνουσα εφαρμογή της ρυθμίσεως σε ορισμένα κράτη μέλη [41]. Στην υπόθεση Jepsen Stahl, το καθού επικαλέστηκε για τους σκοπούς της δασμολογικής κατατάξεως ορισμένων προϊόντων χάλυβα έναν ευρωκανόνα, πλην όμως το Δικαστήριο επισήμανε ότι οι εν λόγω ευρωκανόνες είναι κανόνες που τίθενται από την ευρωπαϊκή επιτροπή τυποποιήσεως και αφορούν μόνον τον ορισμό των προϊόντων χάλυβα, ανεξαρτήτως της δασμολογικής τους κατατάξεως [42]. Με την απόφαση Analog Devices, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, καίτοι οι τεχνολογικές εξελίξεις που συνεπάγονται την όλο και συχνότερη χρησιμοποίηση των προϊόντων δικαιολογούν μια διαφορετική δασμολόγηση, στα αρμόδια κοινοτικά όργανα εναπόκειται να προβούν στη διαφορετική αυτή δασμολόγηση και ότι, ελλείψει μιας τέτοιας τροποποιήσεως, δεν μπορούν να δίνονται διαφορετικές ερμηνείες στο Κοινό Δασμολόγιο αναλόγως της τεχνολογικής προόδου [43]. Ωστόσο, τούτο δεν αποκλείει τη δυνατότητα να λαμβάνονται υπόψη οι τεχνολογικές εξελίξεις όσον αφορά την ερμηνεία συγκεκριμένων κλάσεων. Έτσι, στην υπόθεση Chem-Tec, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι ο όρος «συσκευασίες» στη διάκριση «Παντοειδή προϊόντα χρησιμοποιούμενα ως κόλλες, συσκευασμένα για τη λιανική πώληση ως κόλλες σε συσκευασίες (...)» έπρεπε να ερμηνευθεί, λαμβανομένων υπόψη των κρίσιμων επεξηγηματικών σημειώσεων, υπό το φως της ιδιαίτερα ταχείας εξελίξεως της τεχνολογίας στον τομέα των συσκευασιών [44].

38. Κατά την άποψή μου, οι εν λόγω ερμηνευτικές αρχές, σε συνδυασμό με τους ερμηνευτικούς κανόνες που περιέχει το ίδιο το Κοινό Δασμολόγιο [45], αρκούν για να παράσχουν στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να εκδίδουν αυτοτελώς αποφάσεις στις περισσότερες υποθέσεις περί δασμολογικής κατατάξεως. Φυσικά, ενίοτε ενδέχεται να ανακύπτει ένα γενικότερο ερώτημα ερμηνείας, οπότε είναι σκόπιμη η υποβολή του ερωτήματος αυτού από το εθνικό δικαστήριο στο Δικαστήριο. Όταν όμως δεν πρόκειται για τέτοια περίπτωση, τα εθνικά δικαστήρια δεν πρέπει να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα και, αν το πράττουν, το Δικαστήριο πρέπει, κατά τη γνώμη μου, απλώς να υπενθυμίζει τις προαναφερθείσες αρχές.

39. Εφαρμόζοντας την προσέγγιση αυτή στην παρούσα υπόθεση, νομίζω ότι το αιτούν δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί επί της υποθέσεως εφαρμόζοντας α) την αρχή ότι η δασμολογική κατάταξη πρέπει να στηρίζεται στα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και στις αντικειμενικές ιδιότητες των επίδικων προϊόντων και β) την αρχή ότι ο προορισμός ενός προϊόντος μπορεί να αποτελεί αντικειμενικό κριτήριο δασμολογικής κατατάξεως εφόσον είναι συμφυής με το προϊόν και εφόσον ο συμφυής αυτός χαρακτήρας μπορεί να αξιολογηθεί βάσει των αντικειμενικών χαρακτηριστικών του προϊόντος.

40 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 39 απόφαση, σκέψεις 22 και 23.

41 — Σκέψη 24 της αποφάσεως.

42 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 37 απόφαση, σκέψεις 12 και 13.

43 — Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1981 στην υπόθεση 122/80 (Συλλογή 1981, σ. 2781, σκέψη 12). Βλ., επίσης, απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 1989 στην υπόθεση 234/87, Casio Computer (Συλλογή 1989, σ. 63, σκέψη 12).

44 — Απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 1982 στην υπόθεση 278/80 (Συλλογή 1982, σ. 439, σκέψη 14).

45 — Βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 21.

Αυτοσυγκράτηση και ομοιομορφία

40. Είναι αναμφισβήτητο ότι, λόγω της ιδιάζουσας φύσεως του Κοινού Δασμολογίου, η απαίτηση ομοιόμορφης εφαρμογής των κανόνων του κοινοτικού δικαίου είναι ιδιαίτερα σημαντική στον τομέα της τελωνειακής νομοθεσίας. Εάν, σ' ένα κράτος μέλος, ορισμένα είδη ενδυμασίας χαρακτηρίζονταν απαρέγκλιτα ως νυχτικά ενώ, σ' ένα άλλο κράτος μέλος, τα ίδια είδη ενδυμασίας χαρακτηρίζονταν απαρέγκλιτα ως άλλα ενδύματα, θα ανέκυπταν αναπόφευκτα εκτροπές του ρεύματος του εμπορίου. Οι εν λόγω εκτροπές είναι ασυμβίβαστες προς την ίδια την έννοια ενός Κοινού Δασμολογίου. Ωστόσο, δεν θεωρώ ότι η προσέγγιση που προτείνω θα υπονόμευε την ομοιόμορφη εφαρμογή· ούτε θεωρώ ότι η προσέγγιση που ακολουθεί τώρα το Δικαστήριο, που έγκειται στην εξέταση κάθε συγκεκριμένου ερωτήματος περί δασμολογικής κατατάξεως, συμβάλλει οπωσδήποτε αρκετά στην εν λόγω ομοιόμορφη εφαρμογή. Πράγματι, τα ερωτήματα αυτά είναι συχνά πολύ εξειδικευμένα ενώ, ακόμη και για τα υπό κρίση προϊόντα, η ερμηνεία που δίδει το Δικαστήριο δεν αίρει την ανάγκη να προβούν οι εθνικές τελωνειακές αρχές και τα δικαστήρια σε ορισμένη αξιολόγηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί για άλλη μια φορά η περίπτωση των πιτζαμών. Μολονότι ο ορισμός των πιτζαμών που έδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Neckermann Versand είναι αναμφισβήτητα ορθός, φρονώ ότι ο ορισμός αυτός ουδόλως επιλύει το γενικό πρόβλημα της διακρίσεως των πιτζαμών από άλλα ενδύματα (ιδίως ενόψει των αλλαγών της μόδας όσον αφορά τα ενδύματα).

41. Ενόψει του λεπτομερούς χαρακτήρα του Κοινού Δασμολογίου, το οποίο αναφέρεται σε μυριάδες προϊόντα και περιέχει έτσι χιλιάδες κλάσεις και διακρίσεις, είναι σαφές ότι η συμβολή του Δικαστηρίου στην ομοιόμορφη εφαρμογή του Κοινού Δασμολογίου μέσω της εκδόσεως αποφάσεων σχετικών με την κατάταξη συγκεκριμένων προϊόντων θα είναι πάντοτε εξαιρετικά μικρή. Επιπλέον, υπάρχουν άλλοι — και ίσως αποτελεσματικότεροι — τρόποι διασφαλίσεως της ομοιομορφίας στον τομέα της δασμολογικής κατατάξεως. Όπως προαναφέρθηκε [46], η Επιτροπή είναι αρμόδια να θεσπίζει κανονισμούς περί της δασμολογικής κατατάξεως συγκεκριμένων προϊόντων. Κατά την άποψή μου, οι κανονισμοί αυτοί αποτελούν καλύτερο μέσο για τη διασφάλιση τόσο της ενδεδειγμένης δασμολογικής κατατάξεως όσο και της ομοιόμορφης εφαρμογής. Ειδικά όταν εμπλέκονται προϊόντα τεχνικής φύσεως, ένας κανονισμός ο οποίος προσδιορίζει τα ουσιώδη χαρακτηριστικά και τις τεχνικές ιδιότητες του προϊόντος, ο οποίος περιέχει, όπου τούτο είναι ενδεδειγμένο — όπως συχνά συμβαίνει σε τέτοιου είδους κανονισμούς —, εικόνες και ο οποίος καταρτίζεται σε συνεργασία με εμπειρογνώμονες των κρατών μελών, αποτελεί έναν καταλληλότερο οδηγό απ' ό,τι μια σειρά δικαστικών αποφάσεων.

42. Η προτεινόμενη αυτοσυγκράτηση ενδέχεται ακόμη να συμβάλει περισσότερο στη διασφάλιση της ομοιομορφίας απ' ό,τι η τρέχουσα προσέγγιση, που έγκειται στο να δίδονται συγκεκριμένες απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα περί δασμολογικής κατατάξεως. Εάν το Δικαστήριο προβεί σε σύνθεση των διαφόρων ερμηνευτικών κανόνων και αρχών που περιέχονται στη νομολογία του, η απόφασή του θα έχει

46 — Βλ., ανωτέρω, παράγραφο 24.

αναμφισβήτητα μεγαλύτερη σημασία απ' ό,τι εάν περιοριζόταν στο συγκεκριμένο ζήτημα των νυχτικών. Επιπλέον, αν, στις μελλοντικές αποφάσεις του, το Δικαστήριο επικεντρώσει την προσοχή του σε γενικά ερμηνευτικά ζητήματα, είναι πρόδηλον ότι, παρέχοντας γενικές κατευθυντήριες αρχές στις τελωνειακές αρχές και στα εθνικά δικαστήρια, θα συμβάλει περαιτέρω στην ομοιόμορφη εφαρμογή του Κοινού Δασμολογίου. Αντιθέτως, όπως προαναφέρθηκε, οι αποφάσεις που εκδίδονται επί εξαιρετικά εξειδικευμένων ζητημάτων έχουν ενδεχομένως ως επακόλουθο την υποβολή και άλλων, ακόμη πιο εξειδικευμένων, η επίλυση των οποίων πρέπει κάποτε να αφεθεί στα εθνικά δικαστήρια ή στον νομοθέτη.

43. Θα αναφερθώ εν συντομία σε δύο ακόμη ζητήματα.

44. Πρώτον, μολονότι η προσέγγιση που προτείνω αποκλίνει προδήλως από την προγενέστερη προσέγγιση του Δικαστηρίου σε υποθέσεις περί δασμολογικής κατατάξεως, δεν θεωρώ ότι είναι καινοφανής. Όπως προαναφέρθηκε, το Δικαστήριο ακολουθεί μια ρεαλιστική προσέγγιση όσον αφορά τα ερμηνευτικά ερωτήματα και προσπαθεί να βοηθήσει τα εθνικά δικαστήρια, στο μέτρο του δυνατού, στην επίλυση διαφορών σχετικών με ζητήματα κοινοτικού δικαίου. Στην πράξη, όπως είναι αναμενόμενο, όσο πιο εξειδικευμένα είναι τα υποβαλλόμενα ερωτήματα, τόσο ειδικότερες είναι οι απαντήσεις του Δικαστηρίου. Όταν το υποβληθέν ερώτημα είναι πιο αφηρημένο, το Δικαστήριο δίδει γενικότερη απάντηση, με την οποία εκθέτει τις προϋποθέσεις που επιβάλλουν οι επίδικες κοινοτικές διατάξεις, ενώ συχνά προσθέτει ότι στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται, υπό το φως των πραγματικών περιστατικών, να διαπιστώσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές.

45. Επομένως, είναι σαφές ότι το Δικαστήριο ουδέποτε επιχείρησε να υποκαταστήσει πλήρως τα εθνικά δικαστήρια και ότι, κατά παράδοση, αφήνει ορισμένα ζητήματα στην κρίση του αιτούντος δικαστηρίου. Έχω την εντύπωση ότι, εφόσον το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αναδιατυπώνει τα ερωτήματα και να δίδει απάντηση η οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκλίνει σημαντικά από τη διατύπωση του υποβληθέντος ερωτήματος, προκειμένου να εστιάζει την προσοχή του στα κρίσιμα ζητήματα κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο πρέπει να έχει επίσης τη δυνατότητα να επιδεικνύει αυτοσυγκράτηση και να περιορίζεται στην εξέταση γενικότερων ερμηνευτικών ζητημάτων.

46. Δεύτερον, η προτεινόμενη αυτοσυγκράτηση δεν πρέπει κατ' ανάγκη να περιοριστεί στον τομέα της δασμολογικής κατατάξεως. Είναι πολύ πιθανό να υπάρχουν και άλλοι τομείς στους οποίους θα ήταν ενδεδειγμένη μια παρόμοια προσέγγιση. Στο σημείο αυτό, δεν θεωρώ δυνατή μια συστηματική προσπάθεια να προσδιοριστούν οι τομείς αυτοί. Θα περιοριστώ στην αναφορά τριών παραδειγμάτων.

47. Το πρώτο παράδειγμα είναι ο χαρακτηρισμός προϊόντων ως αποβλήτων για τους σκοπούς της κοινοτικής νομοθεσίας περί αποβλήτων. Το Δικαστήριο έχει επιληφθεί μεγάλου αριθμού αιτήσεων για την έκδοση

προδικαστικών αποφάσεων στον τομέα αυτόν και έχει διατυπώσει με τη νομολογία του μια σειρά αρχών [47]. Το Δικαστήριο ενδέχεται να φθάσει σύντομα στο στάδιο όπου θα έχει εξαντλήσει τις δυνατότητές του να βοηθεί τα εθνικά δικαστήρια διατυπώνοντας γενικά κριτήρια και όπου δεν θα μπορεί να αναπτύσσει περαιτέρω λυσιτελώς τη νομολογία του. Το Δικαστήριο θα μπορεί τότε να απαντά σε μελλοντικές αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων σχετικά με διάφορα προϊόντα παραπέμποντας στην προγενέστερη νομολογία του και επισημαίνοντας ότι στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να κρίνουν, βάσει της νομολογίας αυτής, αν τα επίδικα προϊόντα είναι απόβλητα.

48. Το δεύτερο παράδειγμα είναι διαφορετικού είδους, πλην όμως αφορά ένα παρόμοιο πρόβλημα. Η οδηγία 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων [48], έχει αποτελέσει αφορμή για την υποβολή ενός μεγάλου αριθμού προδικαστικών ερωτημάτων σχετικά με τη σημασία του όρου «μεταβιβάσεις» επιχειρήσεων κ.λπ. Το Δικαστήριο έχει εκδώσει σειρά αποφάσεων σχετικά με το ζήτημα αυτό, από τις οποίες η πλέον πρόσφατη εκδόθηκε στην υπόθεση Süzen [49]. Οι αποφάσεις αυτές περιέχουν λεπτομερείς κατευθυντήριες αρχές προς τα εθνικά δικαστήρια σχετικές τόσο με τα εφαρμοστέα κριτήρια όσο και με τον τρόπο που πρέπει να αξιολογούνται τα κριτήρια αυτά. Είναι αμφίβολο αν θα ήταν σκόπιμο να αναπτυχθεί περαιτέρω η νομολογία αυτή.

49. Το τρίτο παράδειγμα αντλείται από τον τομέα του φόρου προστιθεμένης αξίας· και στην περίπτωση αυτή, πρόκειται για έναν πολύ διαφορετικό τομέα, πλην όμως το κρίσιμο πρόβλημα είναι παρόμοιο. Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα του καθορισμού της βάσεως επιβολής του φόρου στην περίπτωση συναλλαγών που έχουν ως αντικείμενο δελτία διαφόρων ειδών [50]. Θεωρητικώς, υπάρχει μια σχεδόν ανεξάντλητη ποικιλία τέτοιων συναλλαγών, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν το αντικείμενο μελλοντικών προδικαστικών ερωτημάτων. Το Δικαστήριο θα μπορεί ενδεχομένως να αρκείται στο να επισημαίνει τη βασική αρχή ότι η βάση επιβολής του ΦΠΑ είναι το ποσό που έχει πράγματι εισπράξει ο φορολογούμενος για τις παραδόσεις στις οποίες προέβη και ότι στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να αποφαίνονται, βάσει της αρχής αυτής, σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να καθοριστεί το φορολογητέο ποσό.

50. Γενικότερα, θα έλεγα ότι ο σκοπός του άρθρου 177 επιτυγχάνεται καλύτερα όταν υπάρχει πραγματική ανάγκη ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου σε ολόκληρη την Κοινότητα διότι το ερώτημα παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, ενώ οι λεπτομερείς απαντήσεις που δίδονται σε πολύ εξειδικευμένα ερωτήματα δεν προάγουν πάντοτε την εν λόγω ομοιόμορφη εφαρμογή. Τέτοιου είδους απαντήσεις ενδέχεται να δημιουργούν απλώς περαιτέρω ερωτήματα. Φυσικά, το ερώτημα που έχει ανακύψει σε μια συγκεκριμένη υπόθεση θα έχει πάντοτε συγκεκριμένη εφαρμογή, πλην όμως θα είναι συνήθως πρόδηλο εάν έχει επίσης γενική σημασία βαίνουσα πέραν της κρινομένης υποθέσεως. Κατά την άποψή μου, ο ρόλος του Δικαστηρίου στο πλαίσιο του άρθρου 177 δεν είναι μόνο να δίδει στο εθνικό δικαστήριο την ορθή απάντηση σε

47 — Βλ., ως πλέον πρόσφατη, την απόφαση της 25ης Ιουνίου 1997 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-304/94, C-330/94, C-342/94 και C-224/95, Tombesi κ.λπ. (Συλλογή 1997, σ. I-3561).

48 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171.

49 — Απόφαση της 11ης Μαρτίου 1997 στην υπόθεση C-13/95 (Συλλογή 1997, σ. I-1259).

50 — Βλ. αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 1996 στις υποθέσεις C-288/94, Argos Distributors (Συλλογή 1996, σ. I-5311), και C-317/94, Elida Gibbs (Συλλογή 1996, σ. I-5339).

μια δεδομένη υπόθεση, αλλά, επιπλέον, να εκδίδει αποφάσεις γενικής σημασίας.

Η αυτοσυγκράτηση και το καθήκον των δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα

51. Το άρθρο 177 της Συνθήκης διακρίνει μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών τα οποία, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιό του, δύνανται να υποβάλλουν στο Δικαστήριο ζητήματα που αφορούν το κοινοτικό δίκαιο και των δικαστηρίων των κρατών μελών των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου και τα οποία, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του άρθρου αυτού, υποχρεούνται να παραπέμπουν τέτοιου είδους ζητήματα.

52. Στην παρούσα υπόθεση, το προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε από το Bundesfinanzhof, το οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό και ότι επομένως έχει υποχρέωση παραπομπής σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του άρθρου 177 της Συνθήκης. Συνεπώς, αν γίνει δεκτή η άποψη που διατύπωσα ανωτέρω, ανακύπτει το ζήτημα της εκτάσεως της υποχρεώσεως αυτής σε υπόθεση όπως η προκείμενη.

53. Είναι σαφές ότι το άρθρο 177 αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο να υποχρεούται ένα δικαστήριο, που αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό, να υποβάλει αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες ένα κατώτερο δικαστήριο ορθώς θεώρησε ως αλυσιτελή την υποβολή μιας τέτοιας αιτήσεως. Κατά συνέπεια, απλώς και μόνον το γεγονός ότι δεν ήταν ενδεδειγμένη η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος από κατώτερο δικαστήριο δεν σημαίνει ότι δεν είναι υποχρεωτική η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος από το δικαστήριο που αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό.

54. Ωστόσο, φρονώ ότι, οσάκις πρόκειται για ζήτημα κοινοτικού δικαίου επί του οποίου, σύμφωνα με την άποψη που διατύπωσα ανωτέρω, το Δικαστήριο δεν θα έπρεπε να κληθεί να αποφανθεί, διότι πρόκειται για ζήτημα που πρέπει να κριθεί από τα δικαστήρια των κρατών μελών, τότε το δικαστήριο που αποφαίνεται σε τελευταίο βαθμό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υποχρεωμένο να υποβάλει σχετικά προδικαστικό ερώτημα.

55. Μολονότι μέχρι σήμερα το Δικαστήριο δεν έχει υιοθετήσει την άποψη αυτή, η νομολογία του περιέχει στοιχεία συνηγορούντα υπέρ αυτής. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι:

«(...) Σκοπός του άρθρου 177 είναι να εξασφαλιστεί η ομοιόμορφη σε όλα τα κράτη μέλη ερμηνεία και εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου. Υπό το πρίσμα αυτό, το τρίτο εδάφιό του έχει ιδίως ως σκοπό να αποφευχθεί η δημιουργία, σε οιοδήποτε κράτος μέλος, μιας εθνικής νομολογίας που δεν είναι σύμφωνη με τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου» [51].

51 — Αποφάσεις της 24ης Μαΐου 1977 στην υπόθεση 107/76, Hoffmann-La Roche (Συλλογή τόμος 1977, σ. 275, σκέψη 5), και της 27ης Οκτωβρίου 1982 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 35/82 και 36/82, Morson και Jhanjan (Συλλογή 1982, σ. 3723, σκέψη 8).

Από την αναφορά σε μια «εθνική νομολογία» προκύπτει ότι το Δικαστήριο είχε υπόψη του ένα γενικό ερώτημα ερμηνείας, το οποίο έβαινε πέραν των ορίων μιας συγκεκριμένης υποθέσεως.

56. Θεμελιώδης στο ζήτημα της εκτάσεως της υποχρεώσεως που επιβάλλει το τρίτο εδάφιο του άρθρου 177 είναι η απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo [52]. Στην υπόθεση εκείνη, το ιταλικό δικαστήριο που δίκαζε σε τελευταίο βαθμό, το Corte suprema di cassazione, είχε θεωρήσει ότι το ουσιαστικό ζήτημα κοινοτικού δικαίου ήταν ανεπίδεκτο αμφιβολιών, οπότε υπέβαλε το ερώτημα αν η υποχρέωση παραπομπής δυνάμει του τρίτου εδαφίου του άρθρου 177 προϋπέθετε την προηγούμενη διαπίστωση εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου της υπάρξεως μιας «εύλογης ερμηνευτικής αμφιβολίας». Απαντώντας στο ερώτημα αυτό, το Δικαστήριο υπενθύμισε καταρχάς ότι η προδικαστική παραπομπή ενδέχεται να μην είναι αναγκαία (έστω και αν εξακολουθεί να επιτρέπεται) όταν το Δικαστήριο έχει ήδη εξετάσει, με προγενέστερες αποφάσεις του, το επίμαχο νομικό ζήτημα.

57. Ακολούθως, το Δικαστήριο είπε τα εξής:

«(...) η ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου δύναται να παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τον τρόπο επιλύσεως του τεθέντος ζητήματος. Πριν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι εξίσου προφανής θα εμφανιζόταν η λύση αυτή στα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών και στο Δικαστήριο. Μόνο αν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις δύναται το εθνικό δικαστήριο να αποστεί της υποβολής του ερωτήματος αυτού στο Δικαστήριο και να το επιλύσει με δική του ευθύνη.

Πάντως, η συνδρομή της περιπτώσεως αυτής πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τα χαρακτηριστικά του κοινοτικού δικαίου και τις ιδιάζουσες δυσκολίες που παρουσιάζει η ερμηνεία του.

Πρέπει καταρχάς να λαμβάνεται υπόψη ότι τα κείμενα του κοινοτικού δικαίου συντάσσονται σε περισσότερες γλώσσες και ότι οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις είναι εξίσου αυθεντικές· η ερμηνεία μιας διατάξεως κοινοτικού δικαίου συνεπάγεται επομένως σύγκριση των γλωσσικών αποδόσεων.

Πρέπει περαιτέρω να παρατηρηθεί ότι, ακόμη και στην περίπτωση της απόλυτης συμφωνίας των γλωσσικών αποδόσεων, το κοινοτικό δίκαιο χρησιμοποιεί δική του ορολογία. Εξάλλου, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι νομικές έννοιες δεν έχουν κατ' ανάγκη το ίδιο περιεχόμενο στο κοινοτικό δίκαιο και στα διάφορα εθνικά δίκαια.

Τέλος, κάθε διάταξη κοινοτικού δικαίου πρέπει να ανατοποθετείται στο πλαίσιό της

52 — Βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 10.

και να ερμηνεύεται υπό το φως του συνόλου των διατάξεων του δικαίου αυτού, των σκοπών του, καθώς και του σταδίου της εξελίξεώς του κατά το χρονικό σημείο κατά τό οποίο πρέπει να εφαρμοστεί η οικεία διάταξη.»

58. Το Δικαστήριο επέβαλε έτσι αυστηρές προϋποθέσεις, οι οποίες έπρεπε να πληρούνται προκειμένου να απαλλαγεί ένα αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό δικαστήριο από την υποχρέωσή του υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων. Όμως, ακριβώς το γεγονός ότι το Δικαστήριο επέβαλε τόσο αυστηρές προϋποθέσεις θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι το Δικαστήριο είχε πάλι υπόψη του νομικά ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος καθώς και την ανάγκη να αποτραπεί η διαμόρφωση «μιας εθνικής νομολογίας» ασυμβίβαστης προς το κοινοτικό δίκαιο. Στην υπόθεση CILFIT και Lanificio di Gavardo, το Δικαστήριο δεν εξέτασε — ούτε συνέτρεχε λόγος να εξετάσει — αν οι θεσπισθείσες με την απόφαση αυτή προϋποθέσεις πρέπει να ισχύουν για όλα τα ζητήματα κοινοτικού δικαίου, ακόμη και αν είναι λεπτομερή και συγκεκριμένα· το νομικό ζήτημα στην υπόθεση εκείνη ήταν ένα ζήτημα γενικής σημασίας και, συγκεκριμένα, αν έπρεπε να καταβληθεί ένα τέλος υγειονομικού ελέγχου που αφορούσε εισαγόμενο μαλλί. Εάν η συλλογιστική της αποφάσεως CILFIT και Lanificio di Gavardo έπρεπε να τύχει αυστηρής εφαρμογής, τότε όλα τα δικαστήρια που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό θα έπρεπε να υποβάλλουν στην κρίση του Δικαστηρίου όλα τα ζητήματα που αφορούν το κοινοτικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων όλων των ζητημάτων περί δασμολογικής κατατάξεως,

59. Είναι βέβαια αληθές ότι από την απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo ουδόλως συνάγεται ότι η απόφαση αυτή δεν προορίζεται να εφαρμοστεί σε όλα τα ζητήματα κοινοτικού δικαίου. Ωστόσο, ακόμη και αν τούτο αποτελούσε την ορθή άποψη κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως CILFIT και Lanificio di Gavardo, το άρθρο 177, όπως και όλες οι άλλες γενικές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και, ειδικότερα, οι διατάξεις της Συνθήκης, πρέπει να τυγχάνουν μιας εξελικτικής ερμηνείας. Πράγματι, όπως προαναφέρθηκε, στην ίδια την απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo γίνεται λόγος για το «στάδιο της εξελίξεως [του κοινοτικού δικαίου] κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να εφαρμοστεί η οικεία διάταξη».

60. Εάν εφαρμοστεί μια εξελικτική προσέγγιση για την ερμηνεία του άρθρου 177, θα πρέπει κατ' ανάγκη να ληφθεί υπόψη μια σειρά εξελίξεων, από τις οποίες τουλάχιστον ορισμένες έχουν αποφασιστική σημασία για την ερμηνεία του άρθρου 177 σήμερα. Η κοινοτική νομοθεσία έχει προσφάτως επεκταθεί σε πολλούς νέους τομείς· ο δε όγκος της νομοθεσίας έχει αυξηθεί σημαντικά. Κατά συνέπεια, η υπερβολική χρήση της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων φαίνεται ολοένα και περισσότερο ικανή να βλάψει την ποιότητα, τη συνοχή, ακόμη και την ίδια τη σαφήνεια της νομολογίας, και μπορεί, κατά συνέπεια, να αποδειχθεί επιζήμια για τον απώτερο σκοπό, που έγκειται στη διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

61. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι οι σκέψεις αυτές ανάγονται κατ' ουσίαν στο πεδίο του ρεαλισμού και όχι των αρχών, μια περαιτέρω εξέλιξη, η οποία είναι αναμφισβήτητα σημαντική, είναι η διαμόρφωση εκ μέρους του Δικαστηρίου, τα τελευταία έτη, μιας νομολογίας που μπορεί να φανεί χρήσιμη στα εθνικά δικαστήρια για την επίλυση καινοφανών ζητημάτων του κοινοτικού δικαίου. Εκ πείρας προκύπτει ότι, ιδίως σε πολλούς τεχνικούς τομείς, όπως η τελωνειακή νομοθεσία και η νομοθεσία περί του φόρου προστιθεμένης αξίας, τα εθνικά δικαστήρια είναι σε θέση να συ-

νάγουν συμπεράσματα από τις αρχές που έχει διαμορφώσει με τη νομολογία του το Δικαστήριο. Η κτηθείσα πείρα δείχνει ότι η νομολογία αυτή παρέχει τώρα επαρκείς κατευθυντήριες αρχές ώστε να μπορούν τα εθνικά δικαστήρια — ιδίως δε τα ειδικευμένα δικαστήρια — να αποφαίνονται τα ίδια σε πολλές υποθέσεις, χωρίς να απαιτείται η υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων. Ανωτέρω, επιχείρησα να καταδείξω πώς θα μπορούσε να σημειωθεί μεγαλύτερη πρόοδος όσον αφορά τη διαδικασία αυτή στο πλαίσιο της δασμολογικής κατατάξεως.

62. Επιπροσθέτως, δεδομένου ότι το κοινοτικό δίκαιο εξελίσσεται συνέχεια, η υπερβολικά αυστηρή ερμηνεία της υποχρεώσεως παραπομπής των δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό θα έχει ως αποτέλεσμα την ολοένα και εντονότερα άνιση κατανομή μεταξύ των κρατών μελών των περιπτώσεων στις οποίες ανακύπτει η υποχρέωση αυτή, έστω και μόνο λόγω των πολύ μεγάλων διαφορών μεταξύ των δικαιοδοτικών τους συστημάτων. Σε ορισμένα κράτη μέλη, τα ανώτατα δικαστήρια εκδίδουν ετησίως δεκάδες χιλιάδες αποφάσεις· σ' ένα άλλο κράτος μέλος — το Ηνωμένο Βασίλειο — το House of Lords, που αποτελεί στις περισσότερες υποθέσεις τον τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας, εκδίδει ετησίως λιγότερες από εκατό αποφάσεις. Επομένως, τα δικαστήρια ορισμένων κρατών μελών θα υποβάλλουν πολύ περισσότερες αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων απ' ό,τι τα δικαστήρια ορισμένων άλλων κρατών μελών. Ωστόσο, εάν στο Δικαστήριο παραπέμπονται μόνον υποθέσεις αφορώσες ζητήματα γενικής σημασίας, τούτο θα έχει πιθανώς ως αποτέλεσμα μια πιο ισόρροπη νομολογία και μια πιο ισόρροπη διαμόρφωση της νομολογίας.

63. Τέλος, θεωρώ σκόπιμο να επισημάνω ότι ορισμένοι σχολιαστές, επηρεασμένοι από μεμονωμένες περιπτώσεις στις οποίες ανώτατα δικαστήρια όχι μόνο παρέλειψαν να υποβάλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο αλλά επιπλέον υιοθέτησαν μια ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που φαινόταν προδήλως εσφαλμένη, έχουν υποστηρίξει μια στενή ερμηνεία της υποχρεώσεως παραπομπής [53]. Ωστόσο, δεν θεωρώ εύλογο να στηριχθεί μια γενική θεωρία σχετικά με το άρθρο 177 σε μεμονωμένα παραδείγματα εσφαλμένης, ενδεχομένως, εφαρμογής του άρθρου αυτού. Εν πάση περιπτώσει, η θεωρία αυτή δεν μπορεί να επιλύσει το πρόβλημα εφόσον το εθνικό δικαστήριο υιοθετεί συνειδητά μια διαφορετική άποψη. Η θεωρία αυτή θα επέβαλλε τη χρήση μεγάλων μέσων χωρίς ωστόσο να επιτυγχάνει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

64. Κατά συνέπεια, για να επανέλθω στις προϋποθέσεις που θέτει η απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo, φρονώ ότι δεν απαιτείται μεν η αναθεώρησή τους (εξαιρουμένου ίσως ενός ζητήματος), αλλ' ότι πρέπει να εφαρμόζονται μόνο σε περιπτώσεις όπου η προδικαστική παραπομπή είναι πράγματι κατάλληλη για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 177, οσάκις δηλαδή ανακύπτει γενικής φύσεως ερώτημα και υπάρχει γνήσια ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας.

65. Το μόνο ζήτημα ως προς το οποίο οι προϋποθέσεις της αποφάσεως CILFIT και Lanificio di Gavardo θα μπορούσαν κατά

53 — Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Capotorti της 13ης Ιουλίου 1982 στην υπόθεση CILFIT και Lanificio di Gavardo, που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 10, σ. 3436, συγκεκριμένα σ. 3437· βλ. επίσης, συναφώς, Anderson, *References to the European Court*, Λονδίνο 1995, σ. 167 έως 170.

την άποψή μου να αναθεωρηθούν ή να τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας είναι η διαπίστωση ότι «η ερμηνεία μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου συνεπάγεται (...) σύγκριση των γλωσσικών αποδόσεων». Μολονότι το Δικαστήριο, πριν προβεί στη διαπίστωση αυτή, επισήμανε ότι «οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις είναι εξίσου αυθεντικές», φρονώ ότι η απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να εξετάζουν οποιοδήποτε κοινοτικό μέτρο σε κάθε μια από τις επίσημες γλώσσες της Κοινότητας (ο αριθμός των οποίων ανέρχεται πλέον σε έντεκα — ή σε δώδεκα, στην περίπτωση των Συνθηκών ή ορισμένων άλλων βασικών διατάξεων). Τούτο θα συνεπαγόταν, σε πολλές περιπτώσεις, την καταβολή υπερβολικά μεγάλης προσπάθειας εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων· εξάλλου, η εξέταση όλων των γλωσσικών αποδόσεων των κοινοτικών διατάξεων είναι μια μέθοδος την οποία σπανίως φαίνεται να εφαρμόζει το ίδιο το Δικαστήριο, μολονότι είναι πολύ καλύτερα σε θέση να το πράξει απ' ό,τι τα εθνικά δικαστήρια. Πράγματι, ακριβώς η ύπαρξη πολλών γλωσσικών αποδόσεων αποτελεί έναν περαιτέρω λόγο για να μη γίνει δεκτή μια τυπολατρική προσέγγιση όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου και για να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στα συμφραζόμενα, στην εν γένει οικονομία των διατάξεων καθώς και στο αντικείμενο και στον σκοπό τους. Κατά τη γνώμη μου, η παρατήρηση που περιέχει η απόφαση CILFIT και Lanificio di Gavardo πρέπει πολλώ μάλλον να θεωρηθεί ως σημαντική προειδοποίηση κατά του κινδύνου να υιοθετηθεί μια υπέρμετρα τυπολατρική προσέγγιση όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου και ως επιρρωννύουσα την άποψη ότι οι εν λόγω διατάξεις πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των συμφραζομένων και των σκοπών τους, όπως αυτοί προκύπτουν από τις αιτιολογικές τους σκέψεις, και όχι αποκλειστικά βάσει του κειμένου τους. Το κείμενο μπορεί να είναι παραπλανητικό, ιδίως στην περίπτωση τεχνικών νομικών όρων, οι οποίοι, όπως εκθέτει περαιτέρω το Δικαστήριο, έχουν ενδεχομένως διαφορετικό περιεχόμενο στο κοινοτικό δίκαιο απ' ό,τι στα νομικά συστήματα των κρατών μελών.

Πρόταση

66. Για τους προεκτεθέντες λόγους, φρονώ ότι στο υποβληθέν από το Bundesfinanzhof ερώτημα πρέπει να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

«Για την κατάταξη των νυχτικών στο Κοινό Δασμολόγιο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εφαρμόσει την αρχή ότι η δασμολογική κατάταξη πρέπει να στηρίζεται στα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και στις αντικειμενικές ιδιότητες των επίδικων προϊόντων και την αρχή ότι ο προορισμός ενός προϊόντος μπορεί να αποτελεί αντικειμενικό κριτήριο δασμολογικής κατατάξεως εφόσον είναι συμφυής με το προϊόν και εφόσον ο συμφυής αυτός χαρακτήρας μπορεί να αξιολογηθεί βάσει των αντικειμενικών χαρακτηριστικών του προϊόντος.»